

معاون سرمحقق دكتور شفيقه يارقين

نظري شتابنده بر كتابهاي سواد آموزي

كتاب نوشتن كار دشواريست و زحمت و رياضت، تحقيق و تتبع، ايجاد و ابتكار مي طلبد، اما كتاب درسي نوشتن از آنهم دشوار تر است؛ زيرا در كتاب درسي دست مؤلف بسته است. اونميتواند هر چه دلش خواست، بنويسد؛ به هر سويه يي كه ميتواند بنويسد؛ به هر روشي كه بلد است، بنويسد؛ در هر موضوعي كه برايش جالب است، بنويسد؛ به هر حتمي كه موضوع مورد نظرش ايجاب مي كند، بنويسد. در كتاب درسي بايد به نكات ذيل توجه كرد:

- (1) كتاب براي كي و به كدام سويه بايد نوشته شود؟
- (2) در هفته، ماه و سال چند ساعت تدريس ميشود تا مطابق تعداد ساعات درسي نوشته شود؟
- (3) هر درس براي چه مدت زماني نوشته شود؟
- (4) كتاب به كدام روش نوشته شود؟

(5) تسلسل و وسعت چگونه باید رعایت شود؟

(6) نصاب تعلیمی و مفردات چگونه باید در نظر گرفته شود؟

(7) کدام موضوعات و درسها باید در کتاب گنجانیده شود؟

(8) کدام انگیزه ها باید تلقین شود؟

(9) کدام مهارت ها باید آموزنده شود یا تقویت گردد؟

(10) کدام زبان، کدام روش املایی و انشایی به حیث معیار در نوشتن کتاب انتخاب گردد و بلاخره چندین سوال و نکته دیگر.

همین نکته های مهم و باریکتر از مو است که کار نوشتن کتابهای درسی را دشوار می کند و هر مولف خوب و هر نویسنده توانا را هم در کار کتاب درسی نویسی تحت فشار قرار میدهد. برای نوشتن یک کتاب خوب درسی که با همه معیار های وضع شده موافق و متناسب باشد، یک گروه مولفان باید کار کنند. در این گروه لازم است تا کم از کم یک پیدا گوگ و یک روانشناس تربیتی همراه با متخصص رشته و یک معلم متجرب همان مضمون اشتراک مساعی و مبادله فکر، دانش و تجربه نمایند. به همینگونه کتاب درسی افزون بر متن یا محتوا، مسایل دیگری نیز دارد که یک گروه دیگر را به خدمت می طلبد و آنان عبارت اند از: ادیتور زبانی که زبان

معیاری نوشتاری را درست بداند و کتابها را با املا و انشای یکدست ادیت و ویراستاری کند، تایپست خوب و با سواد که بتواند نوشته های قلمی مؤلفان را بدون خطا و اشتباه تایپ نماید، مسوؤل هنری کتاب که زیبایی صفحات و پشت جلد کتاب را تأمین کند، جای و نوعیت تصاویر، سایز، رنگ و نوعیت حروف کتاب، تناسب اندازه سفیدی و نوشته کتاب، نوعیت کاغذ و اندازه خود کتاب را تعیین نماید و بالاخره نقاش خوب و هنرمند یا گرافیک دیزاینر لایق که نقاشی های مربوط به متن را هنرمندانه، جالب، رنگی و زیبا نقاشی کند.

مقصد ما از تمهیدات بالا این بود که کتابهای تألیف شده مورد استفاده سواد آموزی را با نظر داشت نکته های بالا به بررسی بگیریم و خوبیهای کتاب را در کنار کمبودیها یا نواقص آن برشمریم.

با مراجعه به معینیت محترم سواد آموزی وزارت جلیله معارف، کتابهای زیر در دسترس ما قرار گرفت داوریهای ما بر اساس آن خواهد بود:

- (1) کتاب زبان دری و ریاضی سواد آموزی
- (2) کتاب زبان دری و ریاضی سواد آموزی مابعد

(3) کتاب رهنمایی معلم زبان دری سواد
آموزی اساسی

(4) قصه ها و نکته ها (خواندنیها به
زبان ساده برای نو سوادان)

(5) کتابچه سواد آموزی
تا جاییکه معلومات به دست آمد،
کتابهای بالا به زبان پشتو نیز تهیه و
چاپ گردیده است و کتاب سواد آموزی
اساسی به زبان های اوزبیک و نورستانی
نیز تألیف گردیده، اما تا هنوز به چاپ
نرسیده است.

حال در مورد هر یک از کتابهای
چاپ شده مذکور، درنگی می کنیم و این
درنگ را از کتاب مهم و اساسی سواد
آموزی که همانا کتاب زبان دری و ریاضی
سواد آموزی است، آغاز مینمایم.

(1) توصیف ظاهری کتاب: این کتاب در
288 صفحه، در قطع ...

به سال 1385 در کاغذ سفید اعلا به گونه
رنگی چاپ شده است. تألیف کتاب را یک
گروه ده نفری به شمول سرمحقق اکادمی
علوم و پوهندوی دانشگاه کابل انجام
داده و یک گروه پنج نفری دیگری نیز در
ادیت کتاب سهم گرفته اند. کتاب به کمک
مالی جاپان و کمک تخنیکي یونسکو به چاپ
رسیده است. کتاب دارای دو بخش است:
زبان و ریاضی که هردو پا به پای هم پیش
میروند و همزمان آموخته میشوند.

درسها دارای عناوین، متن و تمرین میباشد که در عین صفحه گنجانده شده، ولی پس از هر سه درس یک تمرین جداگانه نیز برای سه درس گذشته وجود دارد.

(2) مسایل محتوایی و زبانی کتاب:

این کتاب دارای 108 عنوان و 36

تمرین برای زبان میباشد.

محتوی کتاب از مسأله عقیدتی و دینی تا مسایل حقوقی، اجتماعی، اقتصادی، صحتی و غیره را دربر میگیرد که عناوین مهم کتاب قرار ذیل است:

توحید، کار، پس انداز، حفظ الصحه، صلح، وطن و دفاع از آن، زراعت، مالداري، سخن نرم، توجه و دقت به گوینده، پیامبران الهی، کتابهای آسمانی، ملائکه، خیاطی، بافنده گی، حفظ محیط زیست، آب آشامیدنی، میوه ها، کرامت انسانی، وحدت ملی، حقوق بشر، سبزی کاری، مرغداری، حیوانات اهلی، روابط فامیلی، دانستن حقوق و مسؤولیتهای در فامیل و جامعه، پنج بنای مسلمانی وضو، نماز، نجاری، معماری، ولدینگ کاری، واکسین، غذای مقوی، اسهال، حقوق زن، تویانه، حقوق طفل، پرورش گاه های شیری، نهالشان، آبیاری، وقت شناسی، اعتماد به نفس، تصمیم گیری معقول، روزه، تیمم، حقوق همسایه، محصولات چرمی، واردات و صادرات، برق، توبرکلوز، ملاریا، تیتانوس، مسؤولیت والدین در

خانواده، ازدواج اجباری، عدالت اجتماعی، غله ها، جنگل ها، حشرات، حل مشکلات، دانستن فشار های روانی و راه بیرون رفت از آن، حقوق زن و شوهر، وطن دوستی، حقوق والدین، صنعت، ناوایی، سرک های افغانستان، حمایت طفل و مادر، شیر مادر، فامیل کوچک، فرهنگ های مختلف، زیست باهمی، آزادی، تخم های اصلاح شده، کودکی میاوی، کرم ابریشم، انتقاد پذیری، ابتکار، خودشناسی، حلال، تقوی، صبر، محصولات کوه ها و معادن افغانستان، ورزش، ادویه، محرقه، حکومت، استخدام اشخاص مسلکی، نفوس، زنبور عسل، سبزیجات، تعادل عواید و مصارف، بودجه فامیلی، توقعات بیجا، در ریاضی نیز نوشتن اعداد از 1-10 و بالاخره تا هشت رقمی، عملیه های چهارگانه جمع، تفریق، ضرب و تقسیم آموزانده میشود.

از عناوین کتاب برمی آید که چون سواد آموزان از اقشار و صنف های مختلف اجتماعی هستند، لذا افزودن بر موضوعات عمومی مانند وطن پرستی، بودجه فامیلی، صحت، محیط زیست، حقوق، مسایل عقیدتی و موضوعات افغانستان شناسی، انواع کسب و کار نیز در درسها گنجانده شده است تا کاسبان نیز خود را در کتاب بیابند و دلگرم شوند که ابتکار خوبی است. روش کتاب به گونه معلم محور به نظر می رسد؛ زیرا فعالیتهای زیاد، تمرینات و سوالات

و ارزیابیها در آن کمتر است، اما با مراجعه به کتاب رهنمای معلم دریافته‌ایم که معلم سواد آموزی درسها را به گونه‌ی روش فعال تنظیم خواهد کرد.

نکته‌ی دیگر این است که در کتاب از روش نگارش ساده به مرکب و آسان به دشوار و کم به زیاد استفاده صورت گرفته است؛ مثلاً در درسهای اول تا سوم فقط یک جمله سه کلمه‌ی «الله یک است» آموزانده می‌شود. در درس اول کلمه‌ی الله، در درس دوم کلمه‌ی یک و در درس سوم کلمه‌ی است و به تدریج در درسهای بعدی دو جمله، سه جمله و بالاخره در اخیر کتاب متن پنج شش سطر و دارای چهار تا شش جمله آورده می‌شود. جمله‌ها نیز از سه کلمه آغاز یافته، به تدریج جمله‌ها دارای کلمات بیشتر و عبارت بیشتر می‌گردد. به همینگونه جملات ساده به تدریج به جملات مرکب و مختلط انکشاف می‌نمایند، که اینها همه سیر ارتقایی و تسلسل آموزشی را تأمین می‌کند و محسنات کتاب به شمار می‌آید. در کنار این خوبیها که ذکر شده، کتاب مذکور دارای تذکرها و تبصره‌ها را به معنای انتقاد و عیبجویی تلقی نکرده، کوشش برای اصلاح کار بدانند و در صورتیکه همه یا قسمتی از آن را موجه و مقبول به شمار آرند، در چاپ مجدد و در تجدید نظر کتاب، آن را به کار گیرند و

کتاب را تصحیح و تنقیح نموده، برخوبیها و محاسن کتاب بیفزایند.

نکته های قابل ذکر اینهاست:

1- روش نگارش کتاب از جز به کل و از آسان به مشکل است، اما در گزینش حروف (واول و کانسونانت یا حروف صدا دار و بیصدا) دقت نشده است. و از نظر میتود پیداکوژیکی دشواریهایی دارد؛ مثلاً آنانیکه سواد ندارند و تا حال قلم را به کار نبرده اند، اول باید کاربرد قلم و طرز حرکت دادن آن و طریق نوشتن حروف را از راست به چپ و از بالا به پائین بیاموزند. به همینگونه حروف الفبا باید سیستماتیک آموزانده میشد؛ مثلاً: اول باید حرف آ و ب تدریس میشد، حالت مرکب یا پیوسته و حالت مفرد یا گسسته آن تمرین میکردید و بعد کلماتی که ازین دو حرف ساخته میشود، به نو آموز یاد داده میشد، مانند کلمات آ، آب، با، بابا و در درس بعدی یک واول دیگر، مثلاً حرف واو و یک کانسونانت دیگر مثلاً دال آموختانده میشد و کلماتی که از این دو حرف و دو حرف درس قبلی ساخته شده میتواند، تدریس میکردید، مانند: او، داد، آب، دادا، باد بادا، بود، بودا، آباد، داود و جملات کوتاهی مانند: او آب داد، داود، داود آب داد و غیره.

به همینگونه پس از تدریس هر حرف تازه و به ویژه (واول های الف، آ، و،

ی) در درسهای آغازین، کلماتی که همین حرف های خوانده شده ساخته میشود، تدریس میکردید. در این حال نو آموزان با حروف آشنا سر و کار میداشتند و تمرین شان زیاد میکردید، اما در کتاب سواد آموزی نخستین درس با جمله " الله یک است" و تمرین کلمه الله و کلماتی که با (الف، لام و ها) ساخته میشوند، مانند: اهل، اله، لاله آغاز شده و در درس دوم کلمه یک و حروف (ی و ک) و در درس سوم کلمه است و حروف (س و ت) تمرین و تدریس میگردد و کلماتی که با این حروف ساخته میشوند، در زیر جمله کلیدی داده میشود. این معنای آنست که سواد آموز هنوز حروف (ک، ی، س، ت) را تمرین ناکرده و حتی صدا و طرزنگارش آن را نیاموخته در همان درس اول باید بنویسد و بخواند و کلماتی که از آنها ساخته میشود را بنویسد. به ترتیبی که مؤلفان کتاب مذکور در نظر گرفته اند، حرف آخر الفبا که ی و است، در درس 15 آموزانده میشود، در حالیکه در نخستین درس در کلمه "یک" حرف (ی) آمده بود.

2- در معیاری سازی زبان و یکدست سازی املا نیز مشکلاتی وجود دارد، مثلاً کلمه یحیی بدون (ی) سوم نوشته شده در حالیکه در تمرین سه (ی) وجود دارد، کلمه سلب به جای (س) با (ص) نوشته شده است. املا یکدست نیست گاهی (حی) پیشوند

فعلی جدا از فعل و گاهی پیوست با آن نوشته شده گاهی (های) علامت جمع جدا و گاهی پیوست آورده شده، کلمات مرکب که باید یکجا نوشته میشد، جدا نوشته شده است، پیشینه ها یا حروف اضافه و پیشینه (را) نیز باید جدا از کلمات پیش و پس از خود نوشته میشد که نشده است و در بعضی موارد باعث اشتباه خواننده میشود، حروف وصل و ربط و فصل مانند (و)، (که) نیز به همین سرنوشت دچار است و از کلمات قبل یا بعد خود جدا نشده است، کلمات مستقل نیز گاهی با هم پیوسته هستند، چنانکه در جمله او، انواع لباسها را دوخته میتواند، او و انواع بدون فاصله و لباسها را دوخته که سه کلمه جدا هستند، پیوست و بدون فاصله نوشته شده اند، همزه اضافه و نسبت نیز در اکثر مواقع گذاشته نشده است، مثلاً در جمله: «سواد آموزی هر دو جمله درس خوانده شده فوق را بنویسند» در دو جا یعنی (جمله درس) و (خوانده شده فوق) بالای (هـ) (جمله) و (شده) باید گذاشته میشد که نشده است.

در مورد تنقیط یا نقطه گذاری نیز کم توجهی صورت گرفته است. گاهی در آخر یک جمله تام، نقطه گذاشته شده و گاهی نشده است، ویرگول یا کامه و سایر نشانه های نقطه گذاری نیز یا در جای خود گذاشته نشده، یا جدا از کلمه قبل از خود نوشته

شده یا با وجودی که ضرور بوده، گذاشته نشده است. (ن) نفی نیز که همواره باید پیوست با فعل پس از خود باشد، گاهی به نه تنها جدا نوشته شده که با (هـ) نیز نوشته شده است، مثلاً: در جمله «زن را نباید از حقوقش محروم کرد» حرف (ن) نفی بدون هـ و پیوستن با کلمه باید نوشته میشود، اما در این جا (نه) جدا و باید جدا نوشته شده است، در جاهاییکه (ی) فارسی باید استفاده میشود، (همزه) عربی به کار برده شده است، مانند (بشویم) که باید با دو (ی) نوشته شود، اما در کتاب (ی) نخست به (همزه) بدل شده است، از نظر نحوی نیز جملات و عبارات کتاب خالی از اشکال نیست. یکی از موارد قابل ذکر است، مطابقت فاعل و فعل است، اما درین کتاب در برخی موارد این مطابقت برهم خورده و اگر فاعل جمع بوده، فعل آن مفرد آمده یا برعکس آن؛ مثال: «اشخاص با سواد و فهمیده وقت را ضایع نمی کنند» در این جا فاعل جمله و فعل جمله مفرد میباشد و یا در جمله «اشخاص مصاب به ملاریا باید فوراً به داکتر برده شوند تا تداوی گردد.» که درین جا نیز در مبتدای جمله کلمه «اشخاص» آمده و در فعل مطابقت از میان رفته است.

در جمله های مختلط و مرکب نیز دشواریهای نحوی به کثرت مشاهد

میشود و مسند و مسندالیه یا مبتدا و خبر جمله همخوانی ندارند؛ مثال: «انتقاد پذیری باعث اصلاح کارها شده، کمبودیها تکمیل و نواقص رفع میشوند» که در این جمله مختلط، بخش دوم جمله تابع انتقاد پذیری میباشد و باید چنین ساخته میشد: «انتقاد پذیری باعث اصلاح کارها شده، کمبودیها را تکمیل و نواقص را رفع می کند»

گاهی و فرت جملات مختلط، درک مفهوم جمله را دشوار ساخته، ذهن مؤلف را نیز مغشوش میسازد و باعث بروز اشتباه نحوی میگردد؛ مثلاً به جمله های مختلط زیر توجه کنید: «مادرانی که قبل از وقت اطفال را از شیر میگیرند، اولاً طفل شان ضعیف و ناتوان بار آمده، دوم اینکه این عمل سبب ولادتهای شیر به شیر یا پی در پی گردیده که این عملیه برای صحت مادر و اطفال زیان آور است.»

در جمله های مختلط، معمولاً فعل آخری جمله، فعل مشترک برای هر دو یا هر سه جمله میباشد، اما در سه جمله بالا فعل (است) نمیتواند مشترک باشد. بهتر بود این جمله های تو در تو به شکل ساده در می آمد و این خطای نحوی نیز برطرف میگردد، بدینگونه: «مادرانی که قبل از وقت اطفال شان را از شیر میگیرند، اولاً طفل شان ضعیف و ناتوان به بار می آید، دوم اینکه این عمل سبب

ولادتهای شیر به شیر و پی در پی می‌گردد که این عمل به صحت مادر و طفل زیان آور است.»

البته در جمله های بالا اشتباهات دیگری نیز وجود داشت، مانند: "بار می آید" که باید «به بار می آید»، «برای صحت مادر» که باید «به صحت مادر» میبود و «زیان آوراست» که از نظر املائی به شکل «زیان اوراست» نوشته شده، یعنی هم (آ) در کلمه «آور» به الف مبدل شده و هم چون فاصله میان «آور» و «است» گذاشته نشده، لذا «اوراست» خوانده میشود.

حال چند نکته مختصر نیز در باره مطابقت عناوین با متن و چگونگی طرح موضوع در کتاب سواد آموزی گفته میشود: موضوعات کتاب همانگونه که در آغاز گفتیم، خیلی مهم و حیاتی اند و بسیار خوب است که سواد آموز از این موضوعات آگاهی حاصل کند، اما گاهی عناوین با متن زیاد همخوانی ندارند؛ مثلاً: در درس «عدالت اجتماعی» سخن از عادل است، نه عدالت اجتماعی و سواد آموز تا آخر نمیداند که عدالت اجتماعی چیست؟

گاهی بعضی متنها طوری تنظیم و نوشته شده است که تعریف کامل یا دانش دقیقی را به دست نمیدهد؛ مثلاً: در درس (حلال) نکته اساسی و مهم که همانا تصاحب

مال دیگران بدون رضای صاحب مال است، ذکر نگردیده است.

گاهی درمتن درس نکته های فرعی تر گفته شده، اما نکته های اساسی و کلیدی فراموش شده است؛ مثلاً در درس مربوط به "تیتانوس" عامل اساسی مرض که آلوده گی زخم با خاک و ناپاکی ها و مکروب هاست، گفته نشده تا سواد آموز راه وقایه و جلوگیری را نیز می آموخت یا در درس «فشار های روانی» باید به سواد آموز توصیه میشد تا در برابر مشکلات پایداری کند و روحیه خود را نبازد، اما این جنبه فراموش شده است.

بعضی از متن ها با تعریفی دشوار از موضوع، پیچیده گی و ابهام را به وجود آورده اند، حال آنکه این کتاب برای سواد آموز طراحی شده است و باید خیلی ساده، روان و بدون هر نوع پیچیده گی و دشواری میبود؛ مثال از تعریف ابتکار: «ابتکار به معنی مفکوره یی که به منظور انجام یک فعالیت از طرف یک شخص به کار برده میشود و برای حل مشکلات و پرابلمهای زنده گی فکر تازه و نوی را ایجاد نموده، آن را جامه عمل می پوشانند.» این جمله های دشوار را با کمی دقت و حوصله مندی میشد که قابل درک و آسان ساخت و با دو جمله گفت که ابتکار به معنی نوآوری است. هر کس که در هر

کاری فکر نو و عمل تازه داشته باشد، در همان کار ابتکار کرده است.

با وصف اینها، زحمتکشی مؤلفان قابل قدر است و اگر کتاب مذکور تجدید چاپ میشود، خوب است که یکبار دیگر به این نکته ها نیز توجه گردیده، دشواریهای متنی آسان، املا کلمات تصحیح و یکدست، نقطه گذاریها و جدا یا پیوست نگاریهای کلمات رعایت گردد.

حال چند نکته مختصر در باره کتاب دری و ریاضی سواد آموزی مابعد:

این کتاب نیز در قطع و صحافت خوب، کاغذ سفید عالی و به گونه رنگی چاپ شده است. در این کتاب نیز گروه شش نفری مؤلفان و گروه سه نفری ادیتوران زحمت کشیده اند. این کتاب نیز به کمک مالی کشور جاپان و کمک تخنیکی یونسکو در 1386 هـ. ش. در 46 صفحه به چاپ رسیده است. جای چاپ این کتاب نیز مانند کتاب قبلی نامعلوم است.

محتویات این کتاب نیز خیلی حیاتی میباشد و شامل 20 عنوان در 5 کته گوری ذیل است:

- 1- تعلیم و تربیه اسلامی 2- حرفه و عاید 3- صحت و محیط زیست 4- موضوعات اجتماعی و حقوقی، از جمله حقوق بشر 5- زراعت و مالداري.
- در این کتاب نیز مانند کتاب نخستین خطاهای املائی، اشتباهات

دستوری و نحوی، پراگنده‌گی املایی، عدم دقت در نقطه گذاری، پیچیده‌گی و ابهام در ارائه فکر و موضوع، دشوار نگاری موضوعات و غیره که در کتاب نخستین به تفصیل در مورد آن سخن زدیم، وجود دارد.

در این کتاب بر عکس کتاب نخستین تمرین، پرسش و ارزیابی موجود نیست و صرف کتاب خوانش می‌باشد. مطالب متن با جملات پیچیده و واژه های مشکل به نوشت آمده است که با دقت اندکی میشد آن را ساده، قابل فهم و آسان ساخت.

نکته دیگر اینست که موضوعات این کتاب نیز مانند کتاب قبلی خیلی خشک و جدی طراحی و نوشته شده است. اگر به شکل دیالوگ، قصه، روایت و غیره طراحی و نوشته میشد، خواننده را بیشتر به سوی خود جلب میکرد و کار آموزش سریعتر و دلپذیر تر میگردد.

سومین کتاب مورد استفاده در سواد آموزی، کتاب "قصه ها و نکته ها" یا خواندنیها به زبان ساده برای نوسوادان" میباشد. سال چاپ، جای چاپ، تیراژ و حتی مؤلف یا مؤلفان یا گردآوران و تدوین کننده گان کتاب مذکور نامعلوم است و فقط اینقدر فهمیده میشود که از سوی معینیت سواد آموزی چاپ و منتشر گردیده است. این

کتاب در قطع بزرگ و به شکل مصور و رنگی چاپ شده است.

در این کتاب 14 عنوان موجود است که با شعر یا قصه شرح گردیده است. عناوین کتاب اینها اند:

آموزش دانش, بی سوادان و مرد حيله گر, قصه گشتاسب در روم (در ارتباط به کسب و حرفه), کار و کوشش, صلح و دوستی, نیکی و بدی, جزای عمل, اتفاق و اتحاد, جوينده يابنده است, رنج بير تا گنج بيایي, عاقبت خیانت, ترحم و مهر مادری.

مشخصه اساسی این کتاب در تصویری بودن و ارائه مضامین در قالب شعر و قصه میباشد. گرچه منابع اصلی قصه ها داده نشده و صرف از کلیله و دمنه در دو جا یادآوری شده است, اما اکثر این قصه ها از متون کلاسیک به شکل اختصاری و فشرده گرفته شده و همان قصه های تکراری کتابهای درسی مکاتب عمومی معارف میباشد که به احتمال زیاد نه از منبع دست اول, بلکه از کتابهای درسی مکاتب گرفته شده است.

در مقدمه کتاب گفته میشود که کوشش شده تا به زبان ساده, معلومات مفید به نوسوادان تهیه شود. این ادعا صادق است و تا حد زیادی تلاش شده تا زبان ساده و کلمات آسان و جملات کوتاه به کار گرفته شود, اما گاهی به

جای کلمات آسان، معادل و مترادف دشوارتر آن به کار گرفته شده است، مانند: کسب دانش، تکرار مداوم، اذیت، مواجهه که آموختن دانش، تکرار دوامدار یا دایمی، آزار و روبرو یا مقابل، مترادفهای آسانتر بودند و میشد به جای آنها به کار برده شود.

خطاهای املایی، پراگنده‌گی نوشتاری، عدم رعایت نقطه گذاری و گاهگاهی پیچیده‌گی جملات و خطاهای نحوی درین کتاب نیز دیده میشود. بنا بر قاعده زبان دری در یک جمله دو فکر نباید بکار برده شود، مثلاً: میتوان نفری گفت یا یک نفر، اما در این کتاب در چند جا این خطای دستوری و نحوی دیده میشود، به این مثال‌ها توجه شما را جلب میکنیم: "یک کسی در بیابان یک سک تشنه را دید." که کلمه (یک) در این جمله زاید و خلاف دستور زبان است.

خطاهای نحوی دیگری نیز وجود دارد، مانند استعمال نابجای پسینه «را»: پادشاه را ازین گپ او خوشش می‌آمد.

در این کتاب از شعرهای شاعران بزرگ ادب دری استفاده‌های بسیار شده است که ایکاش نمیشد و به جای آن نیز از قصه‌ها استفاده به عمل می‌آمد، زیرا این کار دو اشکال عمده دارد:

1- شعر همیشه نسبت به نشر مشکلتر است، زیرا زبان شعر، زبان معیاری نیست. در شعر کلمات به اقتضای وزن و قافیه گاهی کوتاه و مختصر شده، برخی از حروف آن می افتد و گاهی بر عکس آن حروفی به آن اضافه میشود؛ مثلاً: ماه به شکل مه، خاموش به شکل خموش و خمش، خورشید به شکل خور و یا بود به شکل بواد، بماند به شکل بماناد و غیره می آید که برای سود آموز فهم این تعغیرات دشوار است. از سوی دیگر در شعر ساختار نحوی زبان نیز برهم خورده میتواند و جای فعل و فاعل، صفت و موصوف، مضاف و مضاف الیه، مسند و مسند الیه و غیره جابجا شده میتواند و این پدیده در شعر عیب شمرده نمیشود، همچنان در شعر سمبولها، ترکیبها، تصاویر، تشبیهات، استعارات، مجاز، کنایه و غیره به کثرت استعمال میشود که زیبایی شعر را تامین می کند، اما همین محسنات شعر، برای نوآموز سواد یا نوسوادان دشواری در امر آموزش سواد را به بار می آورد که از همین جهت به جای اشعار کلاسیک، بهتر میباشد تا از قصه ها در متن کتاب استفاده میگردید و یا کم از کم از اشعار معاصران که به زبان امروزی نزدیکتر است، سود جسته میشد.

2-خطا های املایی و گاهی انشایی را در نثر میتوان در برخی موارد نادیده

گرفت, اما خطا در شعر کلاسیکهای ادبیات, قابل گذشت و اغماض نیست که با تأسف در این کتاب خطا هایی در شعر رخ داده است؛ مثلاً: در این بیت فردوسی:

"نکویی به هرجا چو آید به کار"
که درین کتاب با دو خطا یعنی به جای "نکوی" "نیکویی" و به جای "به هر جا", "چو هرجا" آمده که اولی وزن شعر و دومی معنی و تناسب و قاعده دستوری را تغییر داده است و یا این بیت معروف مولانا جلال الدین بلخی - رومی :

این جهان کوهست و فعل ما صدا
سوی ما آید ندا اندر ندا
که به شکل ذیل تحریف شده است:
این جهان کوهست و فعل ما ندا
سوی ما آرد ندا ها را صدا
و یا باز هم در این بیت فردوسی که در حروف چینی آن اشتباه رخ داده و یک کلمه از آغاز مصرع دوم به آخر مصرع نخست جابجا شده و وزن شعر را خراب کرده است:
نگه کن که خود تاج با سر چه گفت
که با مغزت ای سر سخن باد جفت
چنانچه گفتیم، کلمه "که" از آغاز مصرع دوم به آخر مصرع نخست پریده و بیت چنین حالتی به خود گرفته است:
نکه کن که خود تاج با سرچه گفت که
با مغزت ای سر سخن باد جفت

گاهی در گزینش شعر نیز دقت نشده و ابیاتی برگزیده شده که دارای همان مختصر سازه‌های کلمات است و فهم آن برای سواد آموز دشوار می‌باشد، مثلاً این مصرع سعدی:

"کرم کن چنان کت برآید ز دست" که در این جا کلمه "کت" مختصر " که ات " بوده و ت آن مطابق قاعده زبان دری باید در آخر دست بیاید، یعنی اگر از دستت برآید، کرم کن.

نکته بسیار مهم دیگر این کتاب، تصاویر آن است. کتاب مصور و نقاشی شده همواره چشمگیر، جالب و جذاب می‌باشد، اما به شرطی که نقاشی‌های کتاب به راستی هم هنرمندانه، متناسب و زیبا باشند، اما با تأسف باید گفت که نقاشی‌ها این کتاب از سویی همخوانی نزدیک و تنگاتنگ با مطالب کتاب ندارد، از سوی دیگر نازیبا و نامتناسب می‌باشند. چهره‌ها نه فقط زیبا و مطبوع نیستند، بلکه زشت و خشن هستند، مثلاً در موضوع مهر مادری یک نقاشی وجود دارد که طفل و مادر را نشان می‌دهد. در این جا نه از سیمای کودک مهری می‌تابد نه از سیمای مادر و حتی کودک معلوم نیست که پسر است یا دختر؟

به حرکات و تناسب اندام نیز در نقاشی‌ها توجه و دقت نشده و نقاشی‌ها

به کارتون یک کارتونیست ناشی و تازه کار شباهت دارد و حتی با معذرت که چندی آور است. بهتر بود که این تصاویر به یک نقاش ورزیده سپرده میشد یا به کمک عکس و فوتو شاپ، این کتاب تصویری میگردید.

متأسفانه بدترین تصویر کتاب برای روی جلد انتخاب شده که پیام بدی هم دارد. در این تصویر پسری کتاب سواد آموزی را مطالعه می کند و پسر دیگری کتاب سواد آموزی خود را میخواهد به دست شعله های آتش بخاری بسپارد.

از گفتنی های دیگری در مورد این کتاب میگذریم و صرف اینقدر یادآوری را لازم میدانیم که اگر قرار است یک کتاب ممد درسی و خواندنی برای سواد آموزان یا نو سوادان تألیف شود، همان بهتر که از قصه های فولکوریک خودمان استفاده گردد و این قصه ها با زبانی فصیح و بلیغ و جملات ساده و زیبا به نوشت آید و اگر همین کتاب موجود تجدید چاپ میگردد، بهتر است بر تصاویر کتاب، املا، نقطه گذاری، گزینش قصه ها و شعر ها و اقتباس شعر دقت بیشتری به خرج داده شود.

آخرین کتاب مورد استفاده در پروسه سواد آموزی کتاب های رهنمایی معلم میباشد. از آنجائیکه این کتاب برای سواد آموزان نیست و برای شیوه های

تدریس و تنظیم زمان آموزش و معلومات آموزگاران طراحی شده است، تبصره برآن را لازم نمیدانم، اما چند نکته مهم را در مورد دلایل کندی پروسه سواد آموزی میخواهم یاد آوری کنم:

1. همیشه معلم خوب، با معلومات و با تجربه کلید اساسی و عنصر اولی در پروسه آموزش بوده و هست. اگر ما کتب خوبی در دست نداشته باشیم، اگر نصاب و مفردات علماً تنظیم شده نداشته باشیم، اگر جای مناسب و شرایط مساعد هم نداشته باشیم، ولی معلم ورزیده، تحصیل کرده، با تجربه، بامسئولیت و غمخوار داشته باشیم، حتماً به پیروزی هایی در عرصه تعلیم و تربیه دست میابیم، بنابراین توجه خاص به جذب معلمان ورزیده و تحصیل کرده و باتجربه باید صورت گیرد و به ارتقای ظرفیت معلمان موجود سواد آموزی توجه جدی گردد.

2. کتاب درسی، کتاب تمرین، کتاب رهنمای معلم و کتابهای ممد درسی پس از معلم اهمیت بسیاری دارد. باید برای تالیف، تصحیح، ویرایش، دیزاین و طراحی کتابها یعنی مسایل شکلی و محتوایی آنها دقت و ظرافت خاص به کار گرفته شود تا کتابهای عاری از نقص، مطابق سویه سواد آموز و مطابق

نیازمندیهای آموزشی آنان تألیف و چاپ شود.

3. آزمایش تجربی کتابها و تصحیح آن پیش از تجدید نظر و آوردن اصلاحاتی که در اثر تجربه کشف شده است، نیز خیلی مهم میباشد. ممکن است یک کتاب خیلی علمی و عالی تهیه شده باشد، اما در جریان عمل و تطبیق شدن مشکلاتی نمودار گردد. بنابراین ما نباید به علمی بودن و در سطح عالی بودن کتابها اصرار داشته باشیم، بلکه هدف اساسی که بهتر و سریعتر آموزاندن سواد است، توجه کرده، هر دشواری را که مانعی برسر راه سواد آموختن ایجاد می کند، از سر راه برداریم و به هدف اساسی برسیم.

4. نظارت یک امر بدیهی و بینهایت مهم است. در اکثر جاها دیده شده که کورس های سواد آموزی وجود ندارد، اما معلم و اداره چی معاش میگیرد و احصاییه تعداد زیاد شاگردان سوادآموز داده میشود و پول سواد آموزی به جیب مدیران و رؤسا و سایر شرکا می افتد. از همین رو تا حال که بیش از 40 و حتی 50 سال از آغاز پروسه سواد آموزی میگذرد، هنوز نتایج چشمگیری را نمیتوان دید و به دست آورد. نظارت مستقیم و بدون آگاهی دهی قبلی از کورسهای

سواد آموزی و مکافات و مجازات قانونی، ضامن پیشرفت پروسه سواد آموزی خواهد بود.

5. آگاهی دهی از سودمندی سواد آموزی و به ویژه آموزاندن حرفه های کارآمد و عایدآور نیز از جمله عناصر پیشرفت پروسه سواد آموزی میتواند به حساب آید.

6. ترجیح دادن افراد دارای سواد در استخدام دولتی نیز یکی دیگر از وسایل تشویقی برای باسواد شدن مردم خواهد بود. اگر از میان دو دریور، دو مستخدم، دو آشپز، دو نگهبان و غیره، آن کسی که باسواد است، ترجیح داده شود، آن کسی که سواد ندارند، عملاً فایده باسواد بودن را میبینند و به سواد آموزی رغبت پیدا میکند. خوب است اگر از سوی معینیت محترم سواد آموزی این پیشنهاد به شورای وزیران تقدیم گردد و مصوبه پی در زمینه گرفته شود تا حرکت فعالانه تری در پروسه سواد آموزی پدید آید.

یکبار دیگر استدعا میکنم که این نظریات را عیبجویی تلقی نفرموده، کوششی برای بهبود کمی و کیفی کتابهای سواد آموزی بدانند.

پایان